

EU: Wereldspeler met ernstige mankementen

Kwartaalblad van de vereniging van oud-parlementariërs
29e jaargang
September 2023
Nummer 115

NESTOR

INHOUDSOPGAVE

- 2 Van de redactie
- Monique de Vries
- 2 Najaarsbijeenkomst Den Haag
- 3 EU: Wereldspeler met ernstige mankementen
- Joost van Iersel
- 7 Column
- Arie de Jong
- 8 De politieke verantwoordelijkheid voor de
kabinetsformatie
- Frits Korthals Altes
- 10 Boekbespreking
“Wees sterk, wees vriendelijk.”
auteur: Hans de Bruijn
- Cees Bremmer
- 13 De nog ongeschreven wet
- Margot Andriessen
- 18 Verschenen boeken
- 20 De schrijvende politicus
- Cees Bremmer
- 24 APPA en de Wet wijziging pensioenstelsel
- Gerrit Jan van Otterloo
- 26 Dank aan Gerritjan van Oven
- Mieke van den Burg
- 27 Overledenen
- 27 Redactie
- 28 Interview João Varela
- Paul van der Kraan

VAN DE REDACTIE

Alweer het derde nummer in 2023 van Nestor ligt voor u. Het is een editie met een gevarieerde inhoud. Joost van Iersel besteedt in zijn artikel ‘EU: Wereldspeler met ernstige mankementen’ aandacht aan de wereldwijde profilering van de EU. Hij is van mening dat die geen moment te vroeg kwam. Op zijn bekende gedegen wijze belicht hij vele facetten van deze ontwikkeling.

Met veel waardering voor zijn bijdrage is in het nummer ook een artikel te vinden van Frits Korthals Altes, waarin hij dieper in gaat op de politieke verantwoordelijkheid voor de kabinetsformatie. Een belangrijk onderwerp in het licht van de aanstaande verkiezingen en de kabinetsformatie die daarop volgt. De nieuwe voorzitter van onze commissie Rechtspositie, Gerrit Jan van Otterloo, zet alle consequenties op een rij die voor politieke ambtsdragers voortvloeien uit de nieuwe pensioenwet. Dit is vooral, maar niet uitsluitend, interessant voor de voormalig Tweede Kamerleden onder onze lezers.

Redacteur Cees Bremmer heeft wetenschapper Gertjan Schutte geïnterviewd, naar aanleiding van een symposium dat hij organiseerde met het onderwerp ‘De schrijvende politicus’. Is er een traditie van schrijvende politici die politiek munt sloegen uit hun schrijverschap? Verder bespreekt hij het boek van Hans de Bruijn met de titel “Wees sterk en vriendelijk” over vier vrouwelijke politici. De Bruijn analyseert hun toespraken en de frames die zij daarbij hanteren.

Ons nieuwe redactielid Margo Andriessen heeft zich verdiept in het heden en verleden van de Ongeschreven Wet over de Aanwijzingsbevoegdheid van de Minister van Justitie.

En natuurlijk de vaste rubrieken zoals ‘Verschenen boeken’, een column (dit keer van Arie de Jong) en op de achterpagina het interview met een oud-Kamerlid. In dit nummer is dat Joao Varela, LPF ‘er van het eerste uur.

De reeks artikelen van Bob van den Bos over ‘De politiek als vak’ wordt met het derde artikel in het volgende nummer vervolgd.

Veel leesplezier!
Monique de Vries

Joost van Iersel

EU:
Wereldspeler
met ernstige
mankementen

1. Van interne naar externe focus

Ursula von der Leyen muntte in het najaar van 2019 het begrip Geopolitieke Commissie. Een wereldoriëntatie van de Unie leek een radicale verandering. Maar het is natuurlijk zwaar overdreven, dat de Unie voordien alleen maar naar binnen keek, alle interne thema’s hebben immers ipso facto een externe dimensie. Met Interne markt, de landbouw en het gevreesde mededingingsbeleid, met het monetaire beleid en de bankenwetgeving, met alle handelsrelaties en -akkoorden, en sinds een aantal jaren de klimaatproblemen en de digitalisering is er aan wereldwijde dimensies geen gebrek. En economie is tegenwoordig geopolitiek. Nieuw was inderdaad, dat deze Commissie de politieke focus van de EU duidelijker richtte op wereldwijde profilering van de EU. De accentverschuiving kwam geen moment te vroeg. Minder dan ooit zijn externe van interne EU-ontwikkelingen te scheiden. Daarmee komen ook de hiaten duidelijk open te liggen. Het gebrek aan een Europees buitenlands- en veiligheidsbeleid breekt ons op. Is de Unie in staat deze nieuwe slag te maken en de hiaten op te vullen? Een existentiële vraag met een enorme impact.

Het gebrek aan een Europees buitenlands- en veiligheidsbeleid breekt ons op. Is de Unie in staat deze nieuwe slag te maken en de hiaten op te vullen? *Een existentiële vraag met een enorme impact.*

Ledenvergadering en Najaarsbijeenkomst op dinsdag 10 oktober 2023

Op dinsdag 10 oktober is de algemene ledenvergadering van de VOP. Deze is in het Tweede Kamergebouw in Den Haag. Na de vergadering zal in het ochtendprogramma prof. Paul Bovend’Eert (RUN) een lezing te houden met als thema: De Grondwet (1848) en het tweekamerstelsel - actuele ontwikkelingen. Ook de lunch is in het gebouw van de Tweede Kamer. Het middagprogramma bestaat uit een bezoek aan het Nationaal Archief met aansluitend een drankje en hapje aldaar. In het Nationaal Archief brengen we een bezoek aan de tentoonstelling ‘Op de kaart’. Ook bezichtigen we de stukken over de grondwetswijziging van 1848. Het Nationaal Archief ligt op loopafstand van het Tweede Kamergebouw, in de nabijheid van het Centraal Station. De uitnodiging en de bijbehorende vergaderstukken zijn reeds verzonden.

2. Wereldwijde Europese identiteit

De Europese integratie had vanaf de start een wereldwijde identiteit. Te beginnen met kolen en staal, daarna vanaf 1970 de douane-unie met buitentarieven parallel aan vrijhandel zonder douanerechten daarbinnen. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid met Nederland als grootste profiteur was naar buiten volop merkbaar. Gestaag ontstond de Interne markt met ook de nodige externe werking, vooral sinds de enorme impuls vanaf 1985 door toedoen van de fameuze Commissievoorzitter Jacques Delors. In dezelfde lijn kwam bij het Verdrag van Maastricht, 1991, met de EMU een monetair arrangement dichterbij, dat in 1999 resulteerde in de invoering van de euro in inmiddels 20 lidstaten. De EMU heeft tot dusver alle crises succesvol doorstaan. Extern concurreerde de euro, weliswaar op afstand, maar tóch, met de dollar. Het heeft decennia gekost, maar stuk voor stuk waren het geweldige stappen voorwaarts, die de EU steeds nadrukkelijker op de wereldkaart zetten. In hetzelfde perspectief kwam een indrukwekkend aantal handels- en associatieakkoorden tot stand. De Unie onderhandelt met de héle wereld. Zij is, geheel in lijn met het centrale Europese uitgangspunt van Open Markten – altijd de speerpunt bij uitstrek van Nederland – steeds een krachtige steunpilaar geweest van de GATT en later van de WTO. Het geleidelijke verval van de WTO, dat de Unie niet heeft weten te keren, wordt dagelijks betreurd. Het maakt bilaterale akkoorden en verdragen alleen maar belangrijker. De EU kent nu 41 handelsakkoorden met 72 landen. Er zijn associatieakkoorden, zoals die met potentiële toetreders, vrijhandelsakkoorden, partnership agreements, investeringsovereenkomsten en andere, toegespitst op specifieke aspecten in de relatie met individuele landen. Dit is geen klein bier. De onderhandelingen vergen in de regel dan ook lange jaren, zoals onder meer het akkoord met Zuid-Amerika (Mercosur), waarover al 20 jaar wordt onderhandeld. Het is lang niet altijd voorpaginanieuws, maar een verzekerde toegang voor producten en diensten tot de volumineuze en rijke Europese markt is derde landen v el waard. Britse critici bijvoorbeeld noemen dan ook steeds het wereldwijde handelsraamwerk van de Unie één van de meest zwaarwegende argumenten tegen Brexit.

3. Europa als wereldspeler in opbouw

In de nieuwe visie zou een vooral naar binnen gerichte Europese blik zou plaats moeten maken voor een Europa als wereldspeler. Von der Leyen kwam dan ook meteen met een Report on External Action en zette een External coordination body op als brugfunctie van  lle interne en externe EU-beleid. De Commissie functioneert inmiddels ook langs die lijnen. Als gevolg van een verandering van oriëntatie van de Commissie en van de Unie is het externe beleid in het hart van het beleid getrokken. Intern en extern zijn niet meer te scheiden en grijpen bij alle centrale thema’s in elkaar, wat in stukken en Raadsoverleg dan ook expliciet tot uitdrukking wordt gebracht. Voorbeelden zijn er te over. Von der Leyen was met het begrip geopolitieke Commissie geen moment te vroeg en inmiddels krijgt het idee van Europa als wereldspeler ook in de politiek – met vooral Macron als spreekbuis – en in de publieke opinie toenemende aanhang.

Een steeds diepere Interne markt, die geen sector ongemoeid laat en waarin naast de marktsector ook de overheden volop zijn betrokken, heeft ingrijpende externe effecten. Over brede linie is zeer effectief het fameuze Brussels effect, d.i. de doorslaggevende invloed van EU-standaarden voor producten en waardeketens, waarop ook de Amerikanen en de Chinezen zich systematisch oriënteren. Het blijkt ook uit uitspraken van het Hof van Justitie en vaak meer zichtbaar in het wereldwijd werkende EU-concurrentieregiem. In prioritaire kwesties bij uitstrek, klimaat en AI, ondersteunt het intern-Europese beleid ook de Europese positie in de wereld. Vooral in digitalisering heeft de Europese regelgeving een voorsprong op de rest van de wereld. Die compenseert deels het gebrek aan eigen Big Tech. Het overleg met de andere handelspartners weerspiegelt getrouw de steeds bredere interne agenda van de Unie en haar waarden, waaronder een taai thema als mensenrechten. Bij al deze thema’s en processen vertegenwoordigt de Unie de gebundelde inzichten en opvattingen van de lidstaten in de wereld en kan zij alleen als soevereine eenheid voldoende kracht bijzetten. Aan de EU-soft power ontleent zij haar prestige en haar sterke onderhandelingspositie voor wezenlijke belangen van lidstaten en burgers. Het zijn cruciale troefkaarten in een tijd van fragmentatie en toenemende polarisatie. Maar helaas is dit succesverhaal door de geopolitieke dimensies van vandaag minder veelbelovend.

Von der Leyen was met het begrip geopolitieke Commissie geen moment te vroeg en inmiddels krijgt het idee van Europa als wereldspeler ook in de politiek – met vooral Macron als spreekbuis - en in de publieke opinie toenemende aanhang.

4. Geopolitieke dimensies over het hele front

Geopolitiek en globalisering werkten decennialang in ons voordeel. Dat beeld is ingrijpend gekanteld. Geopolitiek staat nu  veral op het menu en de consequenties daarvan zijn dwars door alle politiek en de economie heen merkbaar. Internationale economische verhoudingen zijn sterk gepolitiseerd. Europa roept om een wereldwijde aanpak van klimaat en digitalisering en AI, maar deze lijkt nog ver weg. Met grondstoffen staat weer een volgend splijtend conflict voor de deur. De relatie met China roept grote onzekerheid op, maar ook zijn er de nodige vraagtekens bij de VS: welke richting gaan die kiezen, meer protectionisme en America first? Hoe kan Europa zich in de concurrentie tussen de twee giganten blijven bewijzen? In Europa zelf staat politiek

en militair de verwoestende oorlog in Oekraïne centraal. De moeizame verhouding met de toetredingskandidaten op de Balkan heeft ook te lijden onder actief China en Russisch gestook. In de al niet minder moeizame verhouding met Afrika, voor ons van vitaal belang in verband met migratie en grondstoffen, spelen Chinese en Russische invloeden zichtbaar mee. In deze krachtenvelden speelt ook de vaak door elkaar heenlopende private en politieke impact van cyber, hacking, criminele organisaties (drugskartels) en terrorisme. De veiligheidsdiensten draaien overuren!

Het naïeve Europa, dat van naakte machtspolitiek niets wilde weten, is de laatste jaren ruw wakker geschud. Niet dat daar onmiddellijk conclusies uit worden getrokken. Vrede heeft ons verwend, Europese soft power leek lang afdoende. De druk van buiten leidt niet automatisch tot grotere interne Europese cohesie. De toegenomen eigengereidheid van lidstaten eist zijn tol. Er zijn sowieso veel meer politieke elementen in de economie zijn binnengeslopen en het internationale klimaat aanzienlijk instabieler is geworden. Noodgedwongen laat Brussel dan ook de teugels vieren, wat evenmin bijdraagt tot onderlinge discipline. Brexit – ofwel de wereld gezien via een achteruitkijkspiegel – is een schoolvoorbeeld van ondoordachte eigenzinnigheid, maar deze speelt in heel wat meer landen, en niet alleen in Polen en Hongarije. Duitsland, dat meer dan wie ook profijt heeft getrokken van Europa als soft power, moet zich heroriënteren en is op zoek naar een nieuwe rol. Macron is d  woordvoerder van degenen, die Europa in de wereld een vast fundament willen geven, maar hij kan, ook door de nodige moeite in eigen land, geen Europees leiderschap opeisen. Anderen, zoals Spanje en Italië, blijven te veel verstrikt in hun eigen politieke cultuur, waardoor zij nauwelijks partij zijn in het debat over geopolitieke dimensies. Een andere ingrijpende scheidslijn is die tussen Oost- en West-Europa, die door de oorlog in Oekraïne en de migratie alleen maar is verscherpt.

Het naïeve Europa, dat van naakte machtspolitiek niets wilde weten, is de laatste jaren ruw wakker geschud. Niet dat daar onmiddellijk conclusies uit worden getrokken. Vrede heeft ons verwend, Europese soft power leek lang afdoende. De druk van buiten leidt niet automatisch tot grotere interne Europese cohesie.

5. Zaken staan op scherp

De oorlog in Oekraïne is een zich verdiepende open wond, een politieke en militaire uitputtingsslag. We zijn honderdduizenden doden, miljoenen vluchtelingen, onafzienbare trauma’s en ongeken­de materiële schade verder en nog is er geen oplossing aan de horizon. Aan Europese kant zijn zeker grote winstpunten geboekt: Oekraïne houdt stand, de NAVO staat recht overeind, en de EU voert ongeken­de vernieuwingen in, al kijkt de buitenlandman van de Commissie, Joseph Borrell er

een slag pessimistischer tegenaan dan de geëngageerde Ursula von der Leyen. De EU coördineert sancties tegen Rusland en militaire steun en wapenleveranties aan Oekraïne. Er is een European Peace Facility van € 12 mld. aan militaire steun. Ook koopt de Commissie voor de EU voor € 1 mld. ammunisie/missiles in en bevordert Brussel militaire ondersteuning. Dit zijn verrassende sprongen vooruit. In aanvulling op eerdere beperktere steunpakketten besloot de Commissie onlangs tot € 50 mld. begrotingssteun aan Oekraïne in aansluiting op aanzienlijke nationale pakketten wapenleveranties en humanitaire steun – Nederland komt hierin goed voor de dag -, al blijven de VS militair ruimschoots het leeuwendeel opeisen. Maar er blijven nog de nodige open vragen, zoals die inzake het lidmaatschap van Oekraïne van de EU, de relatie met de moeizame uitbreiding met de Balkanlanden, en vooral de centrale vraag: wat te doen, wanneer er over één jaar een eind komt aan het consequente leiderschap van Biden en de VS en Europa er grotendeels alleen voor zou komen te staan? Dan zullen structurele gebreken nog openlijker aan de dag treden. Er zijn immers nu al onderhuids de nodige onderlinge spanningen en verschillen in visie. Tegenover Rusland staat geen Europees leiderschap.

Ditzelfde structurele manco speelt voluit aan de zuidgrens. Bij gebrek aan afdoende maatregelen blijven drama's dreigen rond asielzoekers en migranten. Verschillende groepen EU-landen hebben opvattingen, die elkaar uitsluiten. Inderdaad, de Turkijedeal is succesvol, maar met Tunesië is het nog afwachten, en de rest van Afrika, waarmee Europa sterk wisselende contacten heeft, is onberekenbaar en onvoorspelbaar. Dat kan ons ook ten aanzien van grondstoffen lelijk gaan opbreken. Afrikaanse landen zijn ook geliefde partners voor China en Rusland. Strategisch EU-beleid in die regio laat te wensen over door het primaat van nationale visies en dus gebrek aan Europese regie.

De gespannen geopolitieke context, waarvan wijzelf onderdeel zijn, dwingt partijen kleur te bekennen inzake hun ambitie de EU te voorzien van een stevig politiek fundament en van een pad voor Nederland in dit proces. Tot dusver draaien partijen hier omheen. Dit is kortzichtig.

6. Europa: een aangewezen verkiezingsthema

De Unie staat voor de formidabele opgave deze ernstige hiaten op te vullen. Al 80 jaar loopt Europa aan de hand van Washington. Dit is niet meer zonder risico. Bovendien wordt ook economie steeds meer politiek gedreven, zie de energietransitie, klimaat, AI en grondstoffen. Europese belangen op een breed front vereisen een gedeeld buitenlands beleid. Maar geopolitiek bedrijven met 27 landen zonder strategie of regie en zonder gedeelde veiligheids- en defensiepolitiek zal ondoenlijk blijken. Europese Raad en Commissie moeten dus ingewortelde nationale visies en praktijken zien te overkomen. Europa wordt sowieso een verkiezingsthema in Nederland, maar het mag niet worden beperkt tot migratie en voorzieningen voor de boeren. De gespannen geopolitieke context, waarvan wijzelf onderdeel zijn, dwingt partijen kleur te bekennen inzake hun ambitie de EU te voorzien van een stevig politiek fundament en van een pad voor Nederland in dit proces. Tot dusver draaien partijen hier omheen. Dit is kortzichtig.

Het primaat van het parlement?

Arie de Jong

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 werd, om te beginnen vanuit de kring van D66, gepleit voor een nieuwe bestuurscultuur. Vanuit allerlei monden, zelfs die van de minister-president, werd steun gegeven aan het idee van zo'n nieuwe bestuurscultuur. Helaas bleef onduidelijk wat er moest veranderen en hoe dan. Het bleef bij ontevredenheid over de gang van zaken en mogelijk was het vaak een verdeckte wijze om te uiten dat men weleens een andere minister-president wilde meemaken.

Toch moeten we de roep om een betere bestuurscultuur serieus nemen. Echter, lees het na in de vakliteratuur: een andere bedrijfscultuur of bestuurscultuur kun je niet afroepen. Die ontwikkelt zich door het gedrag van de deelnemers en door schokeffecten als dingen misgaan. Er kwam na de verkiezingen van 2021 helaas niets van terecht, eerder leek het dat de bestuurscultuur onder de Haagse kaasstolp verder afgleed.

Een bestuurscultuur heeft veel gezichten en het vraagt een boek om dat allemaal aan de orde te stellen. Wat echter prioriteit moet hebben is het indammen van het primaat van het kabinet. In een geleidelijk proces van een halve eeuw is dat uit de hand gelopen. Ter illustratie: er worden uitvoerige en gedetailleerde coalitieakkoorden gesloten, niet alleen de dood in de pot voor een goed overleg met de oppositie, maar ook fnuikend voor de inbreng van de coalitiepartijen zelf en voor het overleg met de samenleving; een overstap vanuit de Tweede Kamer naar een positie in het kabinet wordt door bijna iedereen gezien als een bevordering; adviezen van de Raad van State, rapporten van de Algemene Rekenkamer en vergelijkbare signalen worden als die niet overeenstemmen met het kabinetsbeleid genegeerd; gaandeweg is op alle ministeries een geweldig communicatieapparaat opgetuigd om beleid uit te venten en bewindspersonen te profileren. Het evenwicht is zoek, de balans is verstoord.

Het primaat in onze parlementaire democratie hoort te liggen bij de volksvertegenwoordiging. Nu er zo veel politieke leiders van het toneel verdwijnen bij de komende verkiezingen voor de Tweede Kamer, ligt er een kans om de balans te hervinden. Kansrijke nieuwe partijen als BBB en Nieuw Sociaal Contract hebben leiders die op voorhand laten weten niet zelf te opteren voor de functie van minister-president. Een goede zaak als politieke leiders in de Tweede Kamer zitten, zelfs als het gaat om de positie van minister-president! Het zou de lijsttrekkers van de VVD en de combinatie PvdA/GroenLinks sieren, als zij die stap ook zetten: blijf in de Tweede Kamer, ook als je de grootste wordt.

Een tweede stap kan zijn om niet opnieuw een omvangrijk, gedetailleerd regeerakkoord te maken. Maak een akkoord op hoofdlijnen, gun de coalitiepartijen ruimte om politiek te opereren en maak niet van ieder wisselwasje een conflict. Het lijkt me trouwens een goede zaak als bewindspersonen eerst de tijd krijgen zich in te werken en dan in overleg te gaan met de Tweede Kamer over een programma van voornemens op een beleidsterrein. De inhoud moet voorop staan, daarna komt wel een prioriteitenstelling op grond van de beschikbare middelen, in plaats van andersom.

Hoe mooi moet het zijn om in zo'n open bestuurscultuur lid van de Tweede Kamer te zijn!

Verkenners Annemarie Jorritsma en Kajsa Ollongren in de Stadhouderskamer

De politieke verantwoordelijkheid voor de kabinetsformatie

Frits Korthals Altes

Nu er na de verkiezingen in november weer een kabinetsformatie voor de deur staat, lijkt het goed stil te staan bij enkele staatsrechtelijke aspecten die naar aanleiding van de verkenning van 2021 naar voren kwamen. Al in het prille begin van die verkenning vond een ernstige ontspooring plaats toen in een ambtelijke bespreekpuntennotitie, die de verkenners nog niet eens hadden kunnen lezen, bleek te staan: 'Positie Omtzigt, functie elders.'

Omdat er ook na de formatie nog steeds onduidelijkheid bleef bestaan over de vraag wie wat had gesugereerd over een toekomstige positie van het op de CDA-lijst met overmacht rechtstreeks gekozen Kamerlid en Nieuwsuur op 10 juni 2023 de kwestie opnieuw in de publiciteit bracht, wat op 3 juli opnieuw leidde tot het horen van de verkenners en oud-Kamervoorzitter Khadija Arib, waren er Kamerleden en commentatoren, onder wie de politiek duiders van de NOS Arjen Noordlander, die met grote stelligheid lieten weten dat Mark Rutte als minister-president politiek verantwoordelijk zou zijn voor de gehele kabinetsformatie en daarom ook verantwoording moest afleggen voor de handwijze van de verkenners. Bij een eventuele enquête zou ook hij onder ede moeten worden gehoord. Het lijkt nu

allemaal aan actualiteit te hebben ingeboet, maar hoe zit het met de beweerdde politieke verantwoordelijkheid van een minister-president voor de kabinetsformatie?

De staatsrechtelijke doctrine van de politieke verantwoordelijkheid van de minister-president voor het gehele verloop van kabinetsformaties, inclusief alle mislukte fasen daarvan, dateert uit de tijd dat het staatshoofd informateurs en formateurs aanzocht en de onschendbaarheid van de koning vereiste dat een minister de politieke verantwoordelijkheid voor deze aanwijzingen draagt. Die minister was de (uiteindelijke) minister-president, die over alle fasen die aan het gevormde kabinet waren voorafgegaan, verantwoording aan de Tweede Kamer kon afleggen. Deze doctrine had iets geforceerds, zeker in de gevallen dat aan de uiteindelijke kabinetsformatie mislukte informatierondes waren voorafgegaan met andere partijen dan de uiteindelijke coalitiepartijen. Maar de onschendbaarheid van de koning eist nu eenmaal een verantwoordelijke minister, ook al oogt deze verantwoordelijkheid-zonder-betrokkenheid voor een mislukte informatie als een verlegenheidsoplossing.

Maar het vorenstaande is verleden tijd, want in 2012 heeft de Tweede Kamer door een wijziging van haar

Reglement van orde de bevoegdheid tot aanwijzing van informateurs en formateurs aan zich getrokken. Sindsdien zoekt niet langer het staatshoofd informateurs en formateurs aan, de Tweede Kamer benoemt hen. Voorafgaande aan een benoeming liet de koning zich adviseren door de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer en door de vicepresident van de Raad van State. Vervolgens kregen alle fractievoorzitters de gelegenheid hun opvatting over de verkiezingsuitslag en de consequenties daarvan voor een te vormen kabinet kenbaar te maken en toe te lichten. Tweede Kamervoorzitter Gerdi Verbeet besloot in 2012 de Kamer eerst te laten voorlichten door een of meer verkenners, ook te benoemen door de Kamer. Nu niet de koning (met ministeriële dekking achteraf) benoemt, maar de Tweede Kamer verkenners en vervolgens informateurs en formateurs benoemt, is er geen enkele reden meer om de verantwoordelijkheid daarvoor bij een ander te leggen dan degene die deze door het nemen van een besluit zelf heeft genomen. Er is ook geen enkele reden waarom de Kamer deze verantwoordelijkheid voor de eigen beslissing niet kan en moet dragen. De Kamer is immers niet onschendbaar. De Grondwet verklaart uitsluitend de koning onschendbaar en de ministers verantwoordelijk. De Tweede Kamer kan dan ook door de regering worden ontbonden en door haar aangenomen wetsvoorstellen kunnen door de Eerste Kamer worden verworpen. Er is ook geen andere reden de verantwoordelijkheid voor verkenners of (in)formateurs bij de minister-president te leggen. Al veel langer dan sinds 2012 kent het Reglement van orde van de Tweede Kamer de mogelijkheid (in)formateurs uit te nodigen om over het verloop van de kabinets(in)formatie inlichtingen te verschaffen. Deze bevoegdheid bestond al ten tijde dat (in)formateurs door het onschendbare staatshoofd werden benoemd.

Er speelt nog een kwestie. De melding 'Positie Omtzigt Functie elders' was volstrekt ongepast. Dat staat buiten kijf. Maar een gedachtewisseling over zijn positie ook? De formatie van het eerste kabinet-Van Agt (Van Agt/Wiegel) leert ons een en ander. Zo bleek toen dat onderling vertrouwen tussen de onderhandelaars kan leiden tot het ontwerpen van een regeerakkoord inclusief zetelverdeling in recordtempo.

Maar werd er ook voldoende aandacht besteed aan de stabiliteit van de parlementaire steun voor het voorgenomen beleid? Met 49 zetels voor het CDA en 28 voor de VVD was het totaal van 77 voldoende. Maar hoe zeker waren die 49 CDA-stemmen? Zes leden wezen het regeerakkoord met de VVD af, maar legden zich wel neer bij het besluit van de meerderheid het akkoord te steunen. In de laatste fase van de informatie moesten informateur Van der Grinten en de onderhandelaars Van Agt en Wiegel zich buigen over de stabiliteit van de meerderheid. Als er dissidente CDA-fractieleden zouden zijn, zou er met te verwachten steun van de Protestants-Christelijke partijen toch nog wel een meerderheid zijn, zo luidde de redenering.

De werkelijkheid bleek anders. De achtereenvolgende voorzitters van de CDA-fractie gaven de voorkeur aan eenheid in de fractie. En zo werden de in Bestek '81 voorgestelde maatregelen om begrotingstekorten en staatsschuld te verminderen en werkgelegenheid te bevorderen steeds meer afgezwakt om te voldoen aan de eisen van de inmiddels uitgebreide groep van de zich loyalisten noemende tegenstanders van de coalitie met de VVD. Mede daardoor liepen begrotingstekort, staatsschuld en structurele werkloosheid steeds verder op om na het verloren jaar van de kabinetten-Van Agt II en III recordhoogten te bereiken. Bespiegelingen over de stabiliteit van de meerderheid zijn dus geboden, zeker bij kleine marges en het toegenomen risico van afsplitsingen.

Door de versnippering in beide Kamers kon in 2021 een meerderheidscoalitie alleen worden gevormd door vier of meer partijen. Omtzigt had in de vorige CDA-fractie een bijzondere positie ingenomen, was met overvloed van stemmen rechtstreeks verkozen, maar zat overwerkt thuis. De vragen of hij na zijn herstel al dan niet als Kamerlid zou terugkeren en zich bij terugkeer wel of niet zou aansluiten bij de CDA-fractie, waren voor de bepaling van de omvang van de CDA-fractie relevant. De tijd heeft dan ook geleerd dat de CDA-fractie uit 14 leden bestaat en niet uit 15 die op de CDA-lijsten zijn verkozen.

(Frits Korthals Altes was in 2003 mede-informateur (kabinet-Balkenende II) en tijdens het kabinet-Van Agt/Wiegel partijvoorzitter van de VVD)

MARGOT ANDRIESSEN

over de gewenste veranderingen in het niet goed functionerende OM. De commissieleden waren voorstander van een centralere aansturing, maar werden het niet eens over de relatie tot de minister van Justitie. Donner zelf vond dat de minister grote afstand moest bewaren, maar de andere leden waren het daar niet mee eens. Kon Docters van Leeuwen hen helpen? Die was op dat moment directeur van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (voorloper van de AIVD) en daar had hij gemerkt dat een minister, die bevelen geeft, kan worden beschuldigd van politieke sturing. Daarom adviseerde hij terughoudendheid van de kant van de minister, zeker bij beslissingen om iemand al dan niet te vervolgen. Niet lang daarna belde minister Sorgdrager hem met de vraag of hij voorzitter wilde worden van het nieuw ingestelde College van Procureurs-Generaal. Uiteraard peilde hij haar opvatting over de gewenste terughoudendheid van de minister. Daar had ze geen moeite mee, dus de benoeming kon doorgaan.

Al snel na zijn aanstelling bleek Docters van Leeuwen anders te denken over zijn rol dan de top van het departement. De Secretaris-Generaal vroeg hem lid te worden van de Bestuursraad, maar dat vond hij niet passend. Wel ging hij aanzitten als 'gast', om te horen wat er zoal speelde. Tot zijn onaangename verrassing bleek Sorgdrager meer te luisteren naar de mening van

De nog ongeschreven wet

In november 2020 dient Tweede Kamerlid Maarten Groothuizen van D66 een wetsvoorstel in met het doel de contacten tussen het Openbaar Ministerie en de minister van Justitie in te perken. Vooral de zogeheten 'Bijzondere Aanwijzingsbevoegdheid', die het mogelijk maakt dat de minister het OM opdraagt iemand te vervolgen, moet worden opgeheven. Het bestaan van die bevoegdheid geeft de minister volgens de indiener teveel invloed op het werk van het OM. Bovendien leidt de bijzondere aanwijzingsbevoegdheid tot een probleem in Europa. Het Europees Hof van Justitie twijfelt hierdoor aan de onafhankelijkheid van het OM en de bevoegdheid tot een Europees arrestatiebevel mag daarom niet naar een Nederlandse Officier van Justitie gaan. Met dit wetsvoorstel probeerde deze voormalig Officier van Justitie een oude wond te dichten, die is blijven gapen sinds het OM een centrale leiding kreeg.

In haar roman *Ongeschreven Wetten* (2006) schrijft oud-minister Winnie Sorgdrager (onder het alibi Victor ten Hove) al uitgebreid over de spanning tussen het Ministerie van Justitie en het Openbaar Ministerie. Een nieuw aangestelde directeur-generaal Opsporing

en Vervolgning beschouwt het OM als een uitvoerende instantie, die onder hem valt. Daar denkt het OM anders over. De landelijke leiding wil direct met de minister communiceren en niet via hem.

Als er onder mysterieuze omstandigheden een chloortrein ontploft, wil de Tweede Kamer van de minister weten waarom het zolang duurt voor de daders gevonden worden. De directeur-generaal gaat achter het OM aan en eist snelle antwoorden. De landelijke leiding wijst dat af. Ze zijn druk bezig met het onderzoek en gaan geen halve waarheden verkopen. De DG wijst erop dat de minister hierdoor in de problemen komt, maar voor het OM is een zorgvuldige zoektocht naar de daders belangrijker dan de positie van de minister. In een krantenartikel klagen 'bronnen binnen het OM' vervolgens dat het ministerie zich teveel met hun werk bemoeit. De onlangs doorgezette centralisatie van het OM leidt, zo mopperen ze, tot te veel inmenging van de politiek.

De Tweede Kamer dreigt vanwege de trage gang van zaken met een motie van wantrouwen. De DG hoopt dat de motie wordt aangenomen, omdat hij ziet dat de

minister niet doorheeft wat er achter de muren van het OM gaande is. Als een krant echter ook over zijn positie gaat schrijven, wordt dat anders. Hij gaat een glaasje drinken met een paar Kamerleden en wordt actief in de wandelgangen. Daarbij verschuift hij zijn verantwoordelijkheden af naar andere ambtenaren, naar de minister en naar het OM. Uiteindelijk moet de goedbedoelende SG het veld ruimen en niet de minister of de smoezende DG.

In een interview met de Volkskrant vertelt Sorgdrager dat ze in haar roman de verwondering over de ambtelijke en politieke wereld wilde delen, die ze in haar periode (1994-1998) heeft leren kennen. Vooral over de *Ongeschreven Wetten*. Omdat het parlement meer geïnteresseerd is in fouten dan in inhoud, leidt dat op het departement tot een afrekencultuur, cynisme en minachting voor het politieke proces. In haar tijd als minister kwam dat terug in de geschetste strijd tussen het departement en het OM. Zij lag daarover in de clinch met de door haarzelf benoemde voorzitter van het College van procureurs-generaal, Arthur Docters van Leeuwen. Wie mocht er eigenlijk beslissen over de activiteiten van het OM, hij of zij?

Een wet wordt geschreven

In 2020 krijgen we de kans de kant van Arthur Docters van Leeuwen te lezen. Hij vertelt daarover in zijn memoires in het hoofdstuk *Ik val niet onder het departement*. Docters van Leeuwen werd in 1994 benaderd door een commissie, geleid door Piet Hein Donner (toen voorzitter van de WRR), die advies moest uitbrengen

Docters van Leeuwen

haar topambtenaren dan naar hem. De minister moest het OM volgens haar wel degelijk aanwijzingen kunnen geven om wel of niet te vervolgen en hoofdlijnen te dicteren voor het requisitoir. Sorgdrager stuurde een brief naar de Tweede Kamer waarin ze die opvatting weergaf. "De ministeriële bevoegdheden jegens het OM zijn in beginsel onbeperkt." Dat leidde tot een boze reactie vanuit het OM (de 'Domburgbrief') waarin de minister gevraagd werd dit standpunt te heroverwegen. "Uit oogpunt van rechtsstatelijkheid kan die afstand niet afhankelijk zijn van politieke opportuniteit". Ook Docters van Leeuwen vond die insteek van Sorgdrager funest voor de positie van het OM. Als een officier van justitie uitlegt dat hij is gaan vervolgen omdat het moest van de minister, zien rechters die aanklager alleen nog als een ambtenaar van het ministerie van Justitie.

Uiteindelijk worden Docters van Leeuwen en Sorgdrager het toch eens. Als het OM iemand niet wil vervolgen, maar de minister wel, dan kan de minister daartoe een Aanwijzing geven. Andersom, als het OM iemand wil vervolgen, maar de minister is daarop tegen, dan moet dat ook af te leiden zijn uit een officiële Aanwijzing. Deze Aanwijzingen moet worden gemeld in een brief aan de Tweede Kamer. Langs die weg ligt de verantwoordelijkheid onomwonden bij de minister en dat is dan duidelijk voor de rechter. Die afspraak is in 1998 terechtgekomen in de nieuwe Wet op de Rechterlijke Organisatie (artikelen 127 tot en met 131). Een door Sorgdrager geschreven wet.

Maar toch ...

Vijfentwintig jaar later blijkt dat de minister van Justitie nog nooit zo'n aanwijzing heeft gegeven. Toch dient een partijgenoot van Winnie Sorgdrager dan het wetsvoorstel in om de bijzondere aanwijzingsbevoegdheid in te

trekken. Maarten Groothuizen verlaat niet lang daarna het parlement om terug te keren naar zijn oude stek, het OM. Het werk aan zijn wetsvoorstel wordt overgenomen door Kamerlid Joost Sneller. In de adviesronde krijgt hij positieve reacties van de rechterlijke macht (Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak) en de advocatuur (Nederlandse Orde van Advocaten). De Raad van State is kritischer en vraagt om meer aandacht voor constitutionele gezichtspunten. En wat zegt de werkgever van indiener Groothuizen? Niet doen! Het College van Procureurs-Generaal wil niet verhelen dat het bestaan van de bijzondere aanwijzingsbevoegdheid tot ongemakken kan leiden. Dat de initiatiefnemer op zoek gaat naar methoden om die ongemakken vinden ze best begrijpelijk en te prijzen. Maar toch ... stel dat over een geruchtmakende strafzaak discussie gevoerd gaat worden in het parlement, wie moet dan het woord voeren? Moet de minister dan zeggen 'ik weet er niets van af en ik ga er ook niet over', om vervolgens terug te wandelen naar het departement? Gaat het parlement dan de voorzitter van het College ondervragen, die in feite tot de uitvoerende macht behoort? Het OM snapt ook dat de initiatiefnemer het op de loer liggende wantrouwen jegens het OM wil minimaliseren, maar denkt hij heus dat de Tweede Kamer een interessante strafzaak met rust zal laten? Welnee, want dan zullen er via politieke wegen allerlei zoektochten plaatsvinden, die de strafzaak alleen maar kunnen ontwrichten. Vrij vertaald vindt de leiding van het OM het juist wel prettig dat in moeilijke situaties de minister de politieke klappen op kan vangen.

Het wordt nog opletten hoe de nieuwe voorzitter van het College van Procureurs-Generaal, de veelbesproken Rinus Otten, hiermee om zal gaan. Bij zijn entree liet hij in elk geval al weten dat hij zelf verantwoording zal afleggen, aan de burgerij, in een jaarlijkse 'Staat-van-het-OM-dag'. Daar is de minister dan niet meer voor nodig.

Vraag Winnie Sorgdrager naar de Bijzondere Aanwijzingsbevoegdheid en ze komt meteen op stoom.

Het was het onderwerp van mijn promotieonderzoek', legt ze uit. 'Er zijn boeken vol over geschreven, sinds het eerste artikel hierover in 1827 tot wet werd. Is het OM de plume du roi of de plume de la loi? Er is toen voor gekozen het OM niet onafhankelijk te maken, in tegenstelling tot de rechterlijke macht. Daarna is de discussie nog tweehonderd jaar doorgegaan. Toenmalig Procureur-generaal professor Jan Remmelink legde het mij toen ik zelf PG werd aldus uit: "als het echt kniept, is de minister de baas". Justitieminister Frits Korthals Altes noemde in zijn tijd de houding van de minister tot het OM de fluwelen vuist. Ook hij stelde dat artikel 5 van de Wet op de Rechterlijke Organisatie betekent dat de minister het OM aanwijzingen kon geven, ook in individuele strafzaken. In zijn tijd speelde de kwestie van malversaties bij de Slavenburg's Bank, waarvan hij vóór zijn ministerschap commissaris was geweest. Het gerucht ging dat hij het OM had gevraagd het met de vervolging 'kalm aan' te doen. Daar is toen een Kamerdebat over geweest, maar van een interventie in het OM-beleid is niets gebleken.'

Het promotieonderzoek heeft niet tot een academisch proefschrift geleid, maar Winnie Sorgdrager is er wel over blijven schrijven en vertellen, in juridische tijdschriften en een enkele keer ook in kranten. Toen ze minister van Justitie werd, werd het OM gereorganiseerd en zou de Wet op de rechterlijke organisatie ook veranderen. Zo ook artikel 5. Ze werd het met Docters van Leeuwen eens dat het wat cryptische artikel verduidelijkt moest worden. Haar versie van het interne debat daarover verschilt van die van Docters van Leeuwen. 'Nee hoor, hij was helemaal niet voor meer afstand tussen minister en OM. Dat heeft hij er van gemaakt richting de kritische leden van het OM. De zg. Domburgbrief naar de Tweede Kamer vond ik onbehoorlijk. Kennelijk bleken de procureurs-generaal

en hoofdofficiëren tijdens een conferentie in Domburg het niet met hem eens en toen heeft hij het daar maar doen voorkomen of het mijn idee was om de ministeriële verantwoordelijkheid middels die aanwijzingsbevoegdheid te blijven benadrukken. Hij wilde juist veel verder gaan in de relatie tussen minister en OM, namelijk het OM een onderdeel van het departement te laten zijn. Dat vond ik geen goed idee.'

Als je nu minister was, hoe zou je dan reageren op het wetsvoorstel van je partijgenoten?

Tja ... afschaffing van de Bijzondere Aanwijzingsbevoegdheid zal de indruk wekken dat er dan geen overleg meer is tussen de minister, het departement en het College van Pg's, maar niets is minder waar. Er wordt over van alles en nog wat overlegd. Als minister wil je vooral niet met een fait accompli geconfronteerd worden, waarover je in de Kamer verantwoording af moet leggen. Je wil graag weten wat er speelt. Een ander zorgpunt vind ik de neiging binnen het OM om te doen of het volledig onafhankelijk is. Dat is niet zo. Natuurlijk, in de rechtszaal wel, maar daarnaast gebeurt er veel meer. Het OM voert beleid uit dat mede op het departement, ook op verzoek van het parlement, uitgedacht wordt, zoals op het gebied van zware criminaliteit. Leden van het OM zitten in Driehoeksoverleggen, waarin ze als een soort bestuursorgaan functioneren en de leiding van het OM geeft tegenwoordig zelf ook tal van Aanwijzingen. Een aantal jaren geleden heeft het OM de bevoegdheid gekregen zelf strafbeschikkingen uit te vaardigen. Over dat soort zaken moet echt verantwoording worden afgelegd. We moeten kritisch kunnen kijken naar het OM, maar men heeft de neiging de boot af te houden. De in mijn tijd ingezette centralisatie heeft inmiddels niet meer het beoogde effect. De organisatie is te grootschalig en bureaucratisch geworden. Dat was indertijd niet de bedoeling. We wilden dat er meer één lijn in het beleid kwam en dat niet iedere Officier zijn eigen ding deed. De afstand tussen het Haagse College en de werkvloer van de officieren lijkt mij nu weer net zo groot als voor de centralisatie.'

Dus je zou het eens zijn met het OM dat dit wetsvoorstel niet passend is?

Kijk, ik wilde die negatieve aanwijzing om iemand niet te vervolgen indertijd ook al niet. Docters van Leeuwen wel, uit een oogpunt van logica, maar het gaat mij te ver. Wel was ik voorstander van de mogelijkheid een positieve aanwijzing tot vervolgen te geven. In dat geval laat je de beslissing over aan de rechter en zo hoort het. Maar eerlijk gezegd zit ik er nu anders in. Die bevoegdheid is immers al die 25 jaar niet gebruikt. Het is een dode letter geworden. Bovendien is daar het Europese probleem bijgekomen dat men daar het OM niet onafhankelijk genoeg acht. Dus nee, ik zou als OM nu niet zo negatief adviseren.'

We zitten thans in de fase van het al dan niet controversieel verklaren. Wat gaat het worden, denk je? Controversieel, met een negatief advies van het OM en de Raad van State kan dat haast niet anders. Ha ... inderdaad, het blijft een Ongeschreven Wet.

“De politicus als gevierd schrijver”

Nestor in gesprek met Gertjan Schutte

Cees Bremmer

Om te beginnen een vraag waar ik natuurlijk niet omheen kan. Ben jij toevallig familie van het voormalig GPV-kamerlid Gert Schutte, die in zijn parlementaire jaren (1981-2001) bekendheid genoot als het “staatsrechtelijke geweten” van de Tweede Kamer?

“Die vraag krijg ik vaker, maar ik ben geen familie van hem. Zelf ben ik vernoemd naar de vader van mijn moeder, dus de gelijkenis is eigenlijk geheel toevallig. Vóór zijn overlijden op 24 januari 2022 had ik hierover nog contact met hem. We legden toen de stambomen naast elkaar en kwamen samen daarna tot de conclusie dat onze families niet verwant zijn, zelfs niet als je 300 jaar teruggaat!”

Kun je iets meer vertellen over aanleiding en achtergrond tot het houden van deze studiedag en het gekozen thema “De politicus als gevierd schrijver”? Hoe groeit zo’n initiatief in de praktijk?

“Zelf ben ik nu bezig met een biografie van Willem Groen van Prinsterer (1801-1876), de bekende 19e-eeuwse politicus en tegenstander van Johan Rudolf Thorbecke. Terzijde: vrienden en familie noemden hem Willem en niet Guillaume, die voornaam is nog een relik uit de Franse tijd. Hij stond aan de basis van de antirevolutionaire politiek in Nederland.

Groen was een heel eigenzinnige politicus, met stellige, afwijkende overtuigingen. Hij publiceerde deze in zijn eigen tijdschrift en in allerlei pamfletten en boeken. Later, als lid van de Tweede Kamer, had hij ook nog zijn eigen krant.

Die eigenzinnigheid is alleen niet het complete verhaal. Groens ideeën werden door allerlei mensen bekritiseerd. Het viel me op dat die kritische reacties heel belangrijk voor hem waren. Aan zijn vrienden vroeg hij voortdurend wat anderen van zijn ideeën vonden.

Schrijvende politici in Nederland

In Nederland staan enkele politici bekend als echte schrijvers; denk aan Groen van Prinsterer, Van Thijn, Terlouw en Fortuyn. Op 20 juni jl. vond in Utrecht een conferentie plaats over “de schrijvende politicus.” Dit symposium beoogde meer zicht te krijgen op de bredere Nederlands traditie waartoe zij behoorden. Is er een traditie van schrijvende politici die politiek munt sloegen uit hun schrijverschap?

Dit symposium was een initiatief van Gertjan Schutte, die bezig is met een biografie van Groen van Prinsterer en Coen Brummer, voormalig directeur van het wetenschappelijk bureau van D66, die werkt aan een biografie over de liberale politicus Sam van Houten. De keynote lezing, getiteld ‘Machtwoorden. Over de betekenis van schrijven voor de politiek’ werd op deze bijeenkomst gehouden door de bekende Thorbecke-biograaf, Remieg Aerts.

Nog belangrijker: zonder die kritische reacties op zijn publicaties was hij nooit een bekend parlementariër geworden! Die reacties maakten van hem een bekende figuur; door de kritiek op zijn ideeën kon hij claimen een tegendraadse politicus te zijn. Je zou dus kunnen zeggen dat Groen afhankelijk was van zijn critici.”

“Een politicus als Groen wilde met zijn boeken iets teweegbrengen en dat lukte doordat anderen op hem reageerden. Hij was daarin natuurlijk niet de enige. Daarom ben ik over die “schrijversdynamiek” gaan sparren met Coen Brummer. Hij was directeur van het wetenschappelijke bureau van D66 en promoveert binnenkort op een biografie over de bekende 19e-eeuwse liberaal Samuel van Houten (1837-1930). Eveneens een politicus die veel publiceerde. Hij maakte vooral naam door het naar hem vernoemde “Kinderwetje van Van Houten” uit 1874.

Brummer vond het een aansprekend thema, niet alleen vanwege Van Houten, maar ook doordat hij vanwege zijn functie de politieke wereld van binnenuit kent. Daar rolde uiteindelijk het symposium uit dat we afgelopen juni in Utrecht organiseerden.”

Is de nu gekozen thematiek in wetenschappelijke of parlementair-historische kring een tamelijk recent verschijnsel? Of gaat de wetenschappelijke belangstelling ervoor al verder terug in de tijd?

“Cultuurhistorici hebben al veel langer aandacht voor wat heet “self fashioning”, de manier waarop mensen zichzelf een bepaald imago aanmeten. Wetenschapper Galileo Galilei creëerde bijvoorbeeld het beeld van de moedige wetenschapper, die steeds werd tegengewerkt door de kerk. Weer andere historici schreven veel over politieke cultuur, ofwel de stijl en omgangsvormen van de politiek. Denk bij ons bijv. aan het boek van Henk te Velde uit 2002 “Stijlen van leiderschap.

Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl. Zo groeide de thematisering: hoe gebruikten c.q. gebruiken Nederlandse politici publicaties om een imago te creëren als expert, dwarsligger of scherp denker? Het onderwerp ‘schrijvende politici’ paste goed in de context van deze trends.”

Welke specifieke benadering was bij jullie als initiatiefnemers voor de opzet van het programma kortom leidend?

“Bij ons symposium stond dus vooral één hoofdvraag centraal: waarom publiceren politici boeken en artikelen? Welke waarde of betekenis had dit voor hen? We waren daarbij vooral geïnteresseerd in politici die voor of tijdens hun politieke loopbaan schreven en zichzelf ook als schrijver presenteerden. Onze interesse ging dus niet uit naar politici die een ghostwriter voor een campagneboekje inhuurden of achteraf memoires schreven.”

Vergeleken met andere landen als bijv. het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk bestaat er bij ons, voor zover ik weet, veel minder een traditie van schrijvende politici en zeker van schrijvende prominente politici. Waar zou dat aan kunnen liggen?

“Op het eerste gezicht lijkt dat misschien zo. Frankrijk heeft zijn Charles de Gaulle en Groot-Brittannië natuurlijk Winston Churchill. Maar het is nog maar de vraag of Nederland echt minder publicerende politici heeft voortgebracht. Er zijn talloze Nederlandse schrijvende politici. Denk niet alleen aan vandaag meer bekende namen als Frits Bolkestein en Pim Fortuyn, maar ook aan Jacques de Kadt en niet te vergeten Joop den Uyl. Je ziet dat ‘schrijvende politici’ weer meer in de mode zijn, zoals Marianne Thieme en Pieter Omtzigt laten zien.”

De bekende biograaf van Thorbecke, hoogleraar Remieg Aerts, verzorgde op deze studiedag de "keynote lezing". Kun je enkele van zijn bevindingen weergeven? Zijn er wellicht bepaalde patronen of motieven onder schrijvende politici zichtbaar, die regelmatig terugkeren?

"Remieg Aerts liet in zijn voordracht zien dat de politiek bij ons talloze schrijvende politici heeft voortgebracht. Hij stelde onder meer dat onze politici over het algemeen geen grote redenaars waren, zeker vergeleken met hun Britse tegenhangers in het Lagerhuis. Maar, wellicht toch ook verrassend, schrijven ... dat deden ze misschien wel vaker dan hun collega's in het buitenland!

Verder signaleerde Aerts de terugkerende neiging van politici om zichzelf in hun boeken als een soort "outsider" te presenteren, die ondanks alles tot de politieke arena doordrongen. Die pose van de politieke underdog is dus een stuk minder origineel dan die schrijvers zelf denken. Tenslotte: er zijn ook periodes waarin er nauwelijks schrijvende politici actief waren. Je kunt daarom misschien zeggen: schrijvende politici zijn een indicator van politieke verandering."

Welke pennenvruchten van (oud)-politici, spreken jou zelf erg aan? Kun je een enkel voorbeeld noemen?

"Als ik een boek moet kiezen, dan is dat *Fire and ashes: Success and failure in Politics*, van de Canadese liberaal Michael Ignatieff. Hij maakte als succesvol politiek filosoof een transfer vanuit de academische wereld naar de politiek en flopte als politiek leider van de Liberale Partij genadeloos. In dit boek uit 2013 legt hij zelf de vinger

bij de zere plek van zijn mislukking als politicus. Een academicus werkt ideeën zo goed mogelijk uit, maar een politicus moet iets anders doen, zo begreep hij achteraf. Een goede politicus probeert met zijn of haar ideeën of woorden een link te leggen met de emoties en voorkeuren van kiezers. Dat hoort de spelregels van de politiek, maar dat begreep hij als denker niet."

Stel dat jij premier Rutte persoonlijk zou aanmoedigen na zijn premierschap zijn memoires te gaan schrijven. Hoe zou zo'n appel van jou ongeveer luiden?

"Politieke memoires zijn niet mijn favoriete genre. Vaak proberen politici nog eens hun gelijk te halen en hun daden te rechtvaardigen. Ik hoop dat Rutte een boek gaat schrijven over de werking van de Europese en Nederlandse politiek, waarin hij thematiseert hoe zijn kwaliteiten en zwakke plekken in die speelvelden tot uitdrukking kwamen. Het zou helemaal mooi zijn als hij dit alles zou verbinden aan zijn favoriete roman, *De Toverberg* van de Duitse schrijver Thomas Mann."

Tenslotte: kijk je met voldoening terug op jullie initiatief? Heeft het waardevol, bruikbaar materiaal opgeleverd? Kunnen we nog vervolgstappen van de organisatie verwachten?

"Alle presentaties op dit symposium waren interessant. Iedereen thematiseerde de centrale vraag op zijn of haar eigen manier. Sommigen gingen in op een enkele schrijvende politicus, terwijl anderen nieuwe verbanden behandelden. Ons symposium heeft wat mij betreft dus echt interessant materiaal opgeleverd. We bundelen nu de presentaties in een mooi boek, dat volgend najaar uitkomt, zo is de planning. Dus wordt vervolgd!"

Invloedrijke vrouwelijke politici van onze tijd.

Cees Bremmer

Wereldwijd zien we in onze tijd steeds meer vrouwen op de voorgrond treden. In het bedrijfsleven, in de academische wereld, maar zeker ook in de politiek. Ik noem namen als Ursula von der Leyen, Christine Lagarde, Angela Merkel, Giorgia Meloni of Kamala Harris. Het zijn enkele willekeurige voorbeelden van vrouwen, wier functies of namen nauwelijks verdere toelichting behoeven.

Met de komende Tweede Kamerverkiezingen in het vooruitzicht zien velen opnieuw belangstellend uit naar hoeveel en welke vrouwen een politieke lijst zullen gaan "trekken". Bij het schrijven van deze bijdrage waren dat in elk geval Mirjam Bikker, Lilian Marijnissen, Esther Ouwehand, Caroline van der Plas en zeker niet te vergeten Dilan Yeşilgöz-Zegerius. Vooral het optreden van Yeşilgöz zullen velen in binnen- en buitenland met extra belangstelling volgen nu zij als lijsttrekker opereert van de grootste partij van ons land en in die rol opvolger van Mark Rutte.

Intussen speelt gender in de politiek een steeds prominenter rol. In ons land valt wat betreft gendergelijkheid ongetwijfeld nog een wereld te winnen. Tegen die achtergrond is het lijsttrekkerschap van Yeşilgöz met mogelijk reële kansen op een premierschap zeker een stap vooruit te noemen. Vanuit gender gezien is dan weer opmerkelijk dat de progressieve "combinatie" PvdA-GroenLinks met Frans Timmermans in zee gaat.

In dit perspectief is de onlangs verschenen publicatie van *Hans de Bruijn* over vier vrouwelijke politici van onze tijd, die alle vier internationaal bekendheid genieten, extra interessant. Achtereenvolgens belicht hij hierin Alexandra Ocasio-Cortez, het jongste Congreslid uit de VS ooit, Angela Merkel uit Duitsland, premier Kaja Kallas uit Estland, en Jacinda Ardern, tot voor kort premier in Nieuw Zeeland.

Alexandra Ocasio-Cortez, het jongste Congreslid uit de VS

Het zijn politici met geheel verschillende opvattingen. Je zou kunnen zeggen van meer conservatief zoals Merkel en Kallas tot meer progressief, zoals Ardern en Ocasio-Cortez. In zijn boek analyseert hij hun toespraken alsook de frames die zij daarbij hanteren. Ook staat hij bij elk van hen stil bij de persoonlijke biografische elementen die zij in hun toespraken behandelen. Van politieke leiders verwachten we niet alleen dat zij goede besluiten nemen, maar ook dat zij hun gehoor weten te inspireren, onder meer door hun toespraken, stelt de auteur terecht. Het moet gezegd: daarvoor kan men zeker bij De Bruijn terecht. Hij staat niet voor niets bekend om zijn bijzondere interesse voor de rol van taal in het politieke debat. En hij heeft sinds 2012 een wekelijkse column over framing in de zaterdagse bijlage van het dagblad Trouw.

Angela Merkel uit Duitsland

Jacinda Ardern,
tot voor kort premier
in Nieuw Zeeland

Kaja Kallas uit Estland

De titel van zijn boek luidt “Wees sterk en vriendelijk”. In het slothoofdstuk concludeert hij dat hem bij een nadere analyse van de toespraken vooral opviel dat zijn hoofdpersonen vooral veel spreken over *vriendelijkheid, liefde en empathie* als houding. De woorden “Wees sterk, wees vriendelijk” ontleent hij aan een toespraak van Jacinda Ardern. Het valt de auteur vooral op dat de vier vrouwelijke politici het vermogen om met “empathie” door de ogen van anderen naar de wereld te kijken in hun speeches en optreden sterk benadrukken. Wie over die vaardigheid beschikt, verstaat de kunst om verschillende perspectieven voor het aanpakken c.q. oplossen van problemen te ontwikkelen. Dit laat overigens onverlet dat deze vrouwelijke politici zonodig meer “masculiene taal” die vooral refereert aan spraakgebruik in termen van macht en confrontatie, niet schuwen. Niet voor niets is de Estse premier Kallas in haar houding tegenover Poetin wel als “Europa’s nieuwe ijzeren dame (Thatcher!) aangeduid en Merkel wel als “Machtsfrau”. Voor wie geïnteresseerd is in toespraken en communiceren, evenals de daarbij gehanteerde frames, door prominente -en niet alleen vrouwelijke!- politici, kan goed terecht bij Hans de Bruijn. Zijn boekje is vlot en vaardig geschreven en goed gedocumenteerd met aantekeningen en verwijzingen.

Verschenen boeken

Het Haagse moeras: Stilstand en verandering in de politiek

Auteur: Ariejan Korteweg (Nederland)
Verschijnt: 17 oktober 2023
Omvang: 224 pagina's

Dag in, dag uit komen de grote politieke vraagstukken via allerlei media tot ons, maar zelden hebben we het idee dat politici daar snel en concreet op sturen. Het lijkt wel alsof echte keuzes nauwelijks worden gemaakt of zelfs worden vermeden. Het Binnenhof zakt weg in een poel van onvermogen. Dat heeft niet alleen te maken met de hoofdrolspelers, maar vooral met het systeem waarin zij functioneren, dat koste wat het kost in stand wordt gehouden.

Het tij tegen: De democratische rechtsorde als fundament

Auteur: Herman Tjeenk Willink
Verschenen: 16 mei 2023

Meer dan een halve eeuw was Herman Tjeenk Willink direct betrokken bij ontwikkelingen in en rond de overheid: als publieke ambtsdrager, als maatschappelijk bestuurder, als kritische beschouwer. Hij werd niet moe erop te wijzen dat de overheid in haar beleid én functioneren moet voldoen aan de eisen van democratie en recht. Die bieden burgers zekerheid: de zekerheid dat ieder zijn zegje kan doen en wordt gehoord, de zekerheid dat ieder gelijk is voor de wet en rechtsbescherming geniet, de zekerheid dat de overheid zegt wat zij doet en doet wat zij moet doen.

De perfecte storm: Op zoek naar een nieuwe balans

Auteur: Jan Rotmans (Nederland)
Verschenen: 22 augustus 2023

Het zijn ruwe tijden. We zitten in een perfecte storm waarbij crises elkaar aanjagen. In Nederland is te lang gekozen voor polderen en uitstellen van lastige beslissingen. Nu moet de politiek volgens Jan Rotmans eindelijk het eerlijke verhaal vertellen. Dat de komende jaren moeilijk zullen blijven en dat we flink moeten investeren in de toekomst. Maar als we de pijn rechtvaardig verdelen, radicale keuzes durven maken en kiezen voor authentiek leiderschap ziet hij redenen voor optimisme.

**De geopolitieke tragedie:
De rol van angst, macht en het noodlot op het wereldtoneel**

Verschenen: 16 februari 2023
Auteur: Robert D. Kaplan

In 'De geopolitieke tragedie' verkent Kaplan centrale thema's uit de internationale politiek – orde, wanorde, rebellie, ambitie, geweld en macht – door de lens van de tragedie. Aan de hand van het werk van de oude Grieken, Shakespeare, Duitse filosofen en moderne tragedieschrijvers als Arthur Miller toont hij hoe de menselijke drama's, conflicten en dilemma's die zij uitdiepten, weerklinken in de internationale politiek.

Ik wil er niets van weten

Auteur: Josine Teeuw
Verschenen : 5 juni 2023

In de afgelopen vijftig jaar is ad-hocbeleid de rijksoverheid gaan beheersen. Financiële doelstellingen vervingen weloverwogen inhoudelijke afwegingen. Gebrek aan visie, kennis en tijd van Tweede Kamerleden, bewindspersonen en ambtenaren was de oorzaak, in wisselwerking met pragmatisme, bezuinigingen, doelmatigheidsstreven en verzelfstandiging. Den Haag lijkt te zijn vastgeroest in het denken in termen van oplossingen, geld, regels, managen, markt en meten.

Waarom je niet zomaar moet stemmen waar je ouders op stemmen: Voor iedereen die meer over politiek wil weten

Auteur: Titia Hoogendoorn Nienke Schuitemaker
Verschenen: 2020

De politiek bemoeit zich sowieso met jouw leven, dus kun je je er maar beter een bé-tje tegenaan bemoeien op een manier die bij jou past. Volgens de auteurs is politiek net Game of Thrones: hoe meer je je erin verdiept, hoe leuker het wordt. Waarom moet je niet zomaar stemmen waar je ouders op stemmen? Dat leggen Titia Hoogendoorn - bekend van haar podcast over politiek - en Nienke Schuitemaker je graag uit. Van hoe het precies in zijn werk gaat als je het stembureau binnenloopt tot hoe het politieke landschap van de laatste vier jaar eruitziet.

Gerrit Jan van Otterloo

APPA en de Wet wijziging pensioenstelsel

Appa is de afkorting voor de Algemene Pensioen- en uitkeringswet **Politieke Ambtsdragers**. Deze wet regelt het pensioen en de sociale zekerheid van ministers, staatssecretarissen, leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, burgemeesters en wethouders, gedeputeerden bij provincies, commissarissen van de Koning, leden en (parttime) voorzitter van het dagelijkse bestuur van een waterschap.

Het zal niet veel mensen ontgaan zijn: de Wet wijziging pensioenstelsel (Wtp) is ook door een meerderheid van de Eerste Kamer aangenomen. Daarmee zal het pensioenstelsel en de solidaire grondslagen fundamenteel gewijzigd worden. De pensioenrechten worden zodanig anders waardoor er op persoonsniveau opnieuw moet worden vastgesteld wat de individuele pensioenrechten nog zijn.

Het is een geweldig ingewikkelde operatie waarbij geen garanties kunnen worden gegeven dat mensen nu en of de toekomst er niet op achteruit gaan en zeker ook geen garanties dat er bij de (ingewikkelde) berekeningen geen fouten zullen worden gemaakt. Daarnaast zijn er nog procedures in de maak om tot op Europees niveau "de onteigening" aan te vechten. Maar ondertussen gaan de pensioenfondsen aan de slag met de uitvoering van de nieuwe wet

Twee-derde meerderheid?

In de hele discussie in de Eerste Kamer speelde ook de vraag op of er geen twee-derde meerderheid nodig moest zijn zoals de grondwet dat voorschrijft voor wijzigingen van de rechtspositie van parlementariërs. Volgens sommigen op de sociale media zou er zelfs sprake zijn van een AMvB die op het laatste moment nog geregeld zou hebben dat het wetsvoorstel niet voor de APPA zou gelden. Als truc om ervoor te zorgen dat er voor het aannemen van de Wtp een eenvoudige meerderheid voldoende was en er geen twee-derde meerderheid vereist zou zijn.

In de publieke opinie was wel duidelijk dat het wetsvoorstel bij een eis van een twee-derde meerderheid de eindstreep niet had gehaald.

Maar waarom was er nu geen twee-derde meerderheid nodig?

De Wtp is een wijziging van het pensioenstelsel zoals dat door pensioenfondsen (en verzekeraars etc.) wordt uitgevoerd. De APPA is een vanuit de begroting gefinancierd pensioenstelsel waarbij dus elk jaar de pensioenuitgaven ten laste van de begroting komen (en de afgedragen premies als baten gelden.) Soms wordt er wel gereserveerd, denk daarbij aan de kleinere gemeenten met relatief veel APPA-gerechtigden op een relatief kleine begroting.

Geen truc maar?

Er is daarmee nu geen sprake van het uithalen van een truc. MAAR mogelijk wel een truc op termijn. Want wat zullen de beide Kamers doen als zij het wetsvoorstel krijgen om de APPA om te vormen tot een fonds-gefinancierde voorziening en aansluiting zal zoeken bij een bestaand pensioenfonds? Voor het aanvaarden van zo'n voorstel is conform de grondwet wel een twee-derde meerderheid nodig. Als de tegenstanders

hun standpunt niet wijzigen blijft de huidige financiering gelijk. Maar zal er dan niet nog harder dan nu al klinken dat Kamerleden aan iedereen een pensioenstelsel hebben opgedrongen dat zij voor henzelf niet goed genoeg vinden? Het kabinet rekent er eigenlijk op dat er voldoende politici te vinden zijn die dan onder die druk niet meer tegen durven te stemmen. Maar voor nu is dat koffiedik-kijken.

APPA naar fondsfinanciering in plaats van financiering vanuit de begroting?

Het zal nog een aantal jaren duren voordat dat de APPA daadwerkelijk bij een pensioenfonds zal worden "ingevoeren"! De komende jaren zullen de pensioenfondsen zoals het ABP al hun capaciteit meer dan nodig hebben om voor al hun huidige pensioendeelnemers (premiebetalers en uitkeringsgerechtigden) de rechten in de nieuwe situatie vast te stellen. "Optimistische" schattingen denken dat het minstens drie jaar zal kosten ondanks dat de Wtp hen tot spoed maant. Maar het zou niet de eerste keer zijn dat de uitvoeringsproblemen onderschat worden. Daarbij maken tegenstanders zich op voor het voeren van individuele bezwaarprocedures, hetgeen ook tot tijdverlies kan leiden. Eerder dan 2028 zal een mogelijke aansluiting bij een pensioenfonds voor de APPA niet aan de orde kunnen komen.

Al twintig jaar wel nadenken, maar geen stappen gezet.

Over het onderbrengen van de APPA bij een pensioenfonds wordt al meer dan twintig jaar nagedacht. (In november 2008 heeft de commissie rechtspositie al een informatie- en discussiebijeenkomst daarover georganiseerd.) Maar er is tot nu toe geen enkele concrete stap gezet. Er moeten namelijk dan pensioen(rechten) bij een pensioenfonds worden ingekocht. Aan het begin van deze eeuw waren de rentes relatief hoog en was de inkoop voor de overheid daarmee aantrekkelijk (hoge

rentes = lage contante waarde van de in te kopen verplichtingen). Maar het pensioenfonds ABP aarzelde net zo lang tot de rentes laag waren. Maar lage rentes veroorzaken ook een lagere dekkingsgraad (omdat niet de rendementen maar de rekenrente bepalend is). Een pensioenfonds mag geen waardeoverdracht van grotere groepen (>50 deelnemers) doen als de dekkingsgraad volgens de Nederlandse Bank te laag is. De aarzelingen leiden daarmee tot de stilstand die tot de dag van vandaag voortduurt.

Bij de lagere dekkingsgraden zouden overigens de bedragen die nodig zijn voor inkoop van de pensioen-aanspraken astronomische vormen kunnen aannemen. Bij de kunstmatig laag gehouden rekenrente van bijna nul zouden per persoon feitelijk al ongeveer het gehele nominale bedrag aan pensioenaanspraken door de overheid betaald moeten worden. Maar als er één waarheid hier ook geldt dan is dat er in deze complexe situatie tussen droom en daad wetten in de weg staan en praktische bezwaren. Ook het huidige (nu demissionaire) kabinet heeft vorig jaar aan de hand van een notitie en een rapport waarin de verschillende varianten van overheveling aanspraken zijn onderzocht weer gekozen voor voortzetting van de lijn om APPA onder te brengen bij een pensioenfonds.

APPA en het ABP

De APPA zoekt in de regeling van aanspraken steeds aansluiting bij het pensioenreglement van het ABP. Daarmee bepaalt ABP feitelijk ook of de pensioen-uitkeringen omhoog, omlaag aan dan wel gelijk blijven. Aansluiting bij het ABP ligt vanwege de wetsgeschiedenis in de lijn van de verwachtingen. Maar 100% zeker is dat niet want het zal ook onderwerp van onderhandelingen zijn. Mede om een gunstig politiek klimaat voor een meerderheid voor de Wtp te scheppen is bij uitzondering toestemming gegeven om de pensioenen te verhogen. Of ook voor 2024 een verhoging mogelijk is echter een vraag die nu nog niet te beantwoorden is.

(Daar is in het overleg met BZK en vertegenwoordiger APG wel naar gevraagd, maar de vraag kon niet beantwoord worden.)

Reparatie opgel open koopkrachtverliezen?

Met een inflatie die nog steeds hoog is en een in de periode 2008-2022 opgebouwd koopkrachtverlies van meer dan 20% is, zitten de gepensioneerden nog steeds te wachten op die compensatie. Daar zou in theorie nu ruimte voor zijn, maar de prioriteit ligt nu bij de groep 45+ers die volgens de nieuwe wettelijke verdeling te weinig hebben opgebouwd. Voeg daarbij de hoge uitvoeringskosten van het zogeheten "invaren" en het zal duidelijk zijn dat er veel zaken uit hetzelfde potje betaald moeten worden. De pessimisten vrezen daarom dat net zoals sinds 2008 de reserves worden gebruikt voor alles, behalve voor de gepensioneerden. Immers met de lage rekenrente droegen de actieve deelnemers volgens die lage rekenrente veel te weinig bij met als gevolg dat de uitkeringen niet aan de inflatie aangepast konden worden. Anders dan de beeldvorming wil doen geloven is dit steeds een zaak geweest van solidariteit van ouderen met de jongere generatie en werkgevers. Nu worden in de Wtp weliswaar de rendementen meer meegewogen, maar dat zal voor de gepensioneerden ook beperkt zijn. Het gerealiseerde rendement in een jaar wordt pas na 10 jaar (als ze dan nog in leven zijn) volledig verwerkt in hun uitkering.

Nog geen duidelijkheid over verhogingen in de komende jaren

Vervolgens is de vraag aan welke percentages in de opbouwfase en de uitkeringsfase de APPA-uitkeringen gekoppeld gaan worden. Immers ook zonder fondsfinanciering is het staand beleid om het ABP te volgen. Zodra de commissie rechtspositie meer weet melden wij u dit

Gerritjan bedankt!!

Na ruim 15 jaar beëindigt Gerritjan van Oven zijn deelname aan de redactie van NESTOR.

Al die tijd heb ik jou meegemaakt in de redactie. Daarom is mij gevraagd daarover iets te zeggen. Dat doe ik graag en ik richt mij dan ook rechtstreeks tot jou, Gerritjan.

Beste Gerritjan,
Het aantal bijdragen van jouw hand is niet zo makkelijk te tellen. De inhoud van deze bijdragen blijft mij echter sterk bij! Deze was altijd interessant en van een hoog niveau.

Gerritjan, jouw specialisme lag en ligt op internationaal politiek terrein. Vooral over de politieke ontwikkelingen op de Antilliaanse eilanden heb je veel boeiende artikelen geschreven in NESTOR, interviews met politici. Jij kende de eilanden goed vanuit jouw verleden en contacten aanhalen ging jou - tot mijn bewondering - gemakkelijk af.

Ook politieke ontwikkelingen in andere landen hadden jouw interesse.

Zo zal ik nooit vergeten hoe jij je hebt ingezet voor een interview met Carlos Puigdemont! Het is je gelukt om thuis in zijn 'burcht' in Waterloo, een gesprek met hem te hebben en het interview kwam er!

Je bent een doorzetter, en zo kenden we je ook in de redactie. Voor NESTOR had je ook altijd nieuwe ideeën. Jammer dat jouw plan om protestgroepen op Het Plein in NESTOR 'een podium te geven' niet is doorgegaan. Corona was onder meer de bottleneck!

Gerritjan, ook namens de redactie van NESTOR, heel veel dank voor jouw ruim 15 jaar betrokkenheid en gedreven inzet voor NESTOR

Mieke van der Burg

Oud-hoofdredacteur NESTOR

Overleden

Theo Meijer

Theo Meijer, VOP-lid en voormalig lid van de Tweede Kamer voor het CDA, is op 76-jarige leeftijd overleden. Hij was tussen 1996 en 2003 parlements lid. Meijer verkreeg landelijke bekendheid als voorzitter van de parlementaire enquêtecommissie-Bijlmerramp i. In 1998-1999 vond deze parlementaire enquête plaats. Na de parlementaire enquête was hij voorzitter van de vaste Kamercommissies voor Milieubeheer en voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Na zijn Kamerlidmaatschap werd hij voorzitter van de Productschappen Akkerbouw, Diervoeder en Wijn.

Mathilde van den Brink

In haar woonplaats Utrecht is Mathilde van den Brink op 82-jarige leeftijd overleden. Zij was VOP-lid en van 1989 tot 1994 lid van het Europees Parlement namens de PvdA. De bestuurlijke loopbaan van Mathilde Van den Brink was lang en gevarieerd. Zij was burgemeester in Gieten en Uitgeest, onder meer voorzitter van de Raad voor Jeugd-beleid en waarnemster bij verkiezingen in Kosovo en Afghanistan.

Harry Notenboom

Harry Notenboom is in Venlo is op 96-jarige leeftijd overleden. Hij behoorde in de jaren zestig tot de meest invloedrijke Kamerleden. Zijn naam zal altijd verbonden blijven met 'de nacht van Schmelzer'. Notenboom steunde in 1966 als financieel woordvoerder van de 50-koppige KVP-fractie niet de begroting van het kabinet Cals, waardoor het kabinet Cals ten val kwam. Hij was van 1963 tot 1979 Tweede Kamerlid en daarna vijf jaar lid van het Europees Parlement. Na zijn politieke loopbaan promoveerde hij en was hij bijzonder hoogleraar in Eindhoven.

Henk Tiesinga

Oud-senator Henk Tiesinga op 74-jarige leeftijd overleden. Henk Tiesinga was van 3 november 2009 tot 7 juni 2011 lid van de CDA-fractie in de Eerste Kamer. In de senaat hield hij zich onder meer bezig met waterbeheer en natuurbeleid.

Redactie

J.M. (Monique) de Vries	monique@devries.to	070-3520749
C. (Cees) Bremmer	c.bremmer@planet.nl	06-54853189
J.P. (Joost) van Iersel	jpvaniersel@gmail.com	06-20597487
B.R.A. (Bob) van den Bos	bobravandenbos@gmail.com	06-20978171
M.F. (Margo) Andriessen	margo@margoandriessen.nl	06-54750039
Paul van der Kraan, eindredacteur	p.vdkraan@tweedekamer.nl	06-31634125

Bijdrage van Frits Korthals Altes

Commissie rechtspositie

G. (Gerrit Jan) van Otterloo, voorzitter	gjpvo@xs4all.nl	06-53439009
P.J. (Pieter Jan) Biesheuvel	pj.biesheuvel@12move.nl	070-3455975
G.B. (Ad) Nijhuis,	postvoorgb@gmail.com	0523-677366
F. (Francisca) Ravestein	franciscaravestein@gmail.com	06-29359059
J. (Hannie) Stuurman	hannie.stuurman@upcmail.nl	0187-841338

Bestuur

J.G.C. (Jan Kees) Wiebenga, voorzitter	jwiebenga@hotmail.com	023-5246141
J.P. (Joost) van Iersel, vicevoorzitter	jpvaniersel@gmail.com	06-20597487
A. (Arie) de Jong, secretaris	ariedejong@hetnet.nl	06-47381662
E.G.E.M. (Liesbeth) Bloemen, penningmeester	Lizbloemen@hetnet.nl	071-3018529
G. (Gerrit) Valk, Internat. secr.	gerrit.valk@wxs.nl	06-55382145
D. (Doeke) Eisma	deisma6@gmail.com	06-52606675
A.L.E.C. (Anne Lize) van der Stoel	alecvdstoel@me.com	06-55101273

Webredactie

Z.(Zsabo) Szolt	zsolt.szabo@casema.nl	06 15030217
M.J.F. (Martijn) van Helvert	martijnvanhelvert@meinesholla.nl	

Ambtelijke ondersteuning

Druk: Reprografische afdeling Tweede Kamer

Vormgeving: Stafdienst Communicatie, J.G. (Hans) Mientjes & H. (Henk) van der Velden

Verenigingsadres/ledenadministratie

Vereniging van Oud-Parlementariërs, t.a.v. P.A. (Paul) van der Kraan

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

Website(s): www.Oud-Parlementariërs.nl

Het lidmaatschap van de Vereniging van Oud-Parlementariërs (VOP) staat open voor oud-leden van de Tweede Kamer en/of Eerste Kamer der Staten-Generaal en het Europees Parlement. De contributie bedraagt € 30,- per jaar en moet worden voldaan op betaalrekening NL34INGB0000253063 van de Vereniging van Oud-Parlementariërs, Den Haag.

Redactie van de Nestor

Zittend v.l.n.r.:
Monique de Vries en
Margo Andriessen
Staand v.l.n.r.:
Paul van der Kraan,
Cees Bremmer,
Bob van den Bos en
Joost van Iersel

Interview João Varela

João Varela kwam in 2002 in de Tweede Kamer als tweede op de lijst van de Lijst Pim Fortuijn. Hij heeft daar, zoals bekend, met zijn fractie een turbulente tijd meegemaakt. Dat weerhield hem er niet van om deel uit te maken van een commissie die onderzoek deed naar 30 jaar Nederlands integratiebeleid. Ook bundelde hij in 2004 zijn krachten met Staf Depla (PvdA) en bracht een initiatiefwet tot stand over het onder voorwaarden afschaffen van de herverzekeringsplicht voor gesloten pensioenfondsen. Opvallend is dat pensioenen nog altijd een brandend vraagstuk is dat hem nauw aan het hart ligt, zoals blijkt uit ons gesprek in Rotterdam.

Je bent in 2006 uit de Kamer vertrokken. Waarom ben je recent toch nog lid van de VOP geworden?

Toen ik de Kamer verliet, maakte ik weloverwogen de keuze om van de politieke radar te verdwijnen. Ik was destijds nog jong en nam mijn verlies. Mijn carrière leidde me naar de wereld van accountancy, waar ik ben gaan werken bij een van de 'Big Four' firma's. De anonimiteit trok me oprecht aan. Maar we zijn nu vele jaren verder. Ik vind het interessant om oud-collega's te ontmoeten en ervaringen, zowel binnen als buiten de politieke arena, te delen. Overigens blijf ik nog steeds het liefst op de achtergrond. Maar voor Nestor maak ik graag een uitzondering!

Toch blijf je wel bezig met onderwerpen die je toen ook al interesseerden. Vertel eens iets over je plan voor een vierde pijler in ons pensioensysteem?

Zeker, ik volg bijvoorbeeld alle ontwikkelingen op het gebied van pensioenen nog op de voet. Stel je eens voor dat we naast de drie al bestaande pijlers (AOW, pensioenopbouw via werkgever en individuele pensioenopbouw) een vierde pijler introduceren. Via deze pijler kunnen werkende mensen ook tijd sparen door niet-medische zorg te verlenen aan ouderen. Het pensioenfonds houdt deze tijdbesteding bij. De opgebouwde tijd voor niet-medische zorg kan je dan later, als je zelf zorg nodig hebt, gebruiken en afnemen. En zo van generatie op generatie! Deze vierde pijler bevordert niet alleen de sociale cohesie, maar leidt ook tot aanzienlijke kostenbesparingen voor onze samenleving en verlicht de alsmaar stijgende belastingdruk substantieel.

In dit interview is helaas geen ruimte om alle ins en outs van dit plan te bespreken...

Dat snap ik! Maar ik kom er graag nog eens op terug. Overigens speelt bij de verwezenlijking van deze vierde pijler digitale technologie een cruciale rol. In het tweede deel van mijn loopbaan na de Tweede Kamer is mijn interesse in de mogelijkheden van technologie, voor het oplossen van maatschappelijke problemen, toegenomen. Technologie kan echt een win-winsituatie opleveren die onze toekomst positief kan vormgeven. In mijn optiek liggen hier nog volop kansen voor de overheid.

Nu er nieuwe verkiezingen naderen, lijkt het zeer waarschijnlijk dat er enkele grote nieuwe fracties tot de Kamer zullen toetreden. Jij hebt dat zelf ook meegemaakt.

Absoluut, het is van cruciaal belang dat nieuwe Kamerleden hun licht opsteken bij de meer ervaren collega's. In het begin heb ik uitgebreid gesproken met andere woordvoerders, informeel, over mijn portefeuilles, waaronder Asielbeleid en Sociale Zaken. Dit verbreedt je expertise en verfijnt je eigen standpunten.

Is er nog iets dat je aanstaande Kamerleden wilt meegeven?

Het Kamerlidmaatschap is nu veel meer persoonsgebonden dan in mijn actieve politieke jaren. Toch herinner ik me een waardevolle les van een ervaren collega die ik destijds vaak sprak: uiteindelijk draait het niet om jou als persoon, maar om de functie die je vervult. Hij illustreerde dit met het verhaal van een burgemeester die tijdens zijn ambtstermijn overal met egards werd behandeld: jas aannemen, deur openhouden, enzovoort. Maar toen hij burgemeester af was stopte die vipbehandeling, tot zijn grote verrassing. De schijnwerper is dus functie-gerelateerd en niet persoonsgebonden! Ik had daar, toen die belangstelling in één keer wegviel, gelukkig totaal geen moeite mee.